

รายงานการสัมมนาทางวิชาการ

ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย
หัวใจการปฏิรูปการเรียนรู้สู่ชุมชน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษานแห่งชาติ
สำนักงานราชบัณฑิตยสภา

คำนำ

ภูมิปัญญาเป็นวัฒนธรรม เป็นความรู้ที่สะสมจากการปฏิบัติจริง ในห้องทดลองของสังคม เป็นความรู้ดั้งเดิมที่ถูกลืม มีการใช้แก้ไข ดัดแปลง จนเป็นองค์ความรู้ที่สามารถแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิตและ ถ่ายทอดสืบต่อกันมา ภูมิปัญญาไทยเป็นขุมทรัพย์ทางปัญญาที่คนไทยทุกคน ควรรู้ ควรศึกษา ปรับปรุงพัฒนาและนำมาใช้เพื่ออนาคตแห่งการดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ดังนั้นจึงต้องค้นหาวิธีการและแนวทางในการที่จะทำให้ ภูมิปัญญาที่สำคัญเหล่านี้คงอยู่และได้รับการถ่ายทอดไปสู่ผู้เรียนได้อย่างถูกต้อง สามารถนำภูมิปัญญาเหล่านี้มาแก้ไขปัญหามาให้สอดคล้องกับบริบท สังคม วัฒนธรรมของชนกลุ่มต่าง ๆ ได้อย่างแท้จริง

ในโอกาสที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติร่วมกับจังหวัด ลำปาง ได้จัดการประชุม “รวมพลังเพื่อปฏิรูปการศึกษาในครั้งที่ 1” ระหว่างวันที่ 23-25 พฤศจิกายน 2544 ณ โรงเรียนลำปางพณิชยการและเทคโนโลยี จังหวัดลำปาง สำนักงานฯ จึงได้จัดให้มีการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยหัวใจการปฏิรูปการเรียนรู้สู่ชุมชน” ขึ้น เพื่อให้เห็นภาพ ของการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในชุมชน ที่มีปัจจัยประสบการณ์ และยุทธศาสตร์ที่แตกต่างจากกระบวนการเรียนรู้ของการศึกษาในระบบ การ เรียนรู้ของชุมชนจากชีวิตจริง เป็นระบบที่พึ่งพาตนเอง รวมทั้งการพึ่งพาอาศัย ซึ่งกันและกันตามกระบวนการเรียนรู้ทางภูมิปัญญาไทยในสังคมไทย การ เรียนรู้นี้มีได้แยกจากกันเป็นส่วน ๆ หากแต่เป็นกิจกรรมที่เน้นกระบวนการ

ร่วมคิด ร่วมทำงาน ร่วมปฏิบัติ ร่วมแก้ไขปัญหาและนำพาประโยชน์มาสู่
ชุมชนอย่างแท้จริง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ หวังเป็นอย่างยิ่งว่า สาระ
ของการสัมมนาทางวิชาการเรื่อง “ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย หัวใจการปฏิรูป
การเรียนรู้สู่ชุมชน” นี้ จะเป็นประโยชน์แก่ผู้เกี่ยวข้องทั้งหน่วยงานภาครัฐ
เอกชน และชุมชน จักได้ทำแนวคิดและภาพที่เป็นรูปธรรมของการจัด
การเรียนการสอน การถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาในรูปแบบต่างๆ รวมทั้ง
รูปแบบของศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยไปสู่การปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมาย
และดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

๕๐ ๖๖ —
๖ —

(นายรุ่ง แก้วแดง)

เลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

สารบัญ

คำนำ

บทนำ

1

การบรรยาย

2

กรณีตัวอย่างการดำเนินงานของศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย

๒๕

สรุปและข้อเสนอแนะ

๓๒

รายงานการสัมมนาทางวิชาการ
เรื่อง
ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยหัวใจการปฏิรูปการเรียนรู้สู่ชุมชน
วันที่ 24 พฤศจิกายน 2544 เวลา 09.30 - 12.00 น.
ณ ห้องประชุม 3304 อาคาร 3
โรงเรียนลำปางพณิชยการและเทคโนโลยี อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

1. บทนำ

การปฏิรูปการเรียนรู้ นับเป็นหัวใจของการปฏิรูปการศึกษา ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้เน้นเรื่องกระบวนการเรียนรู้ว่า ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครอง ในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รู้จักหน้าที่ เสรีภาพ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวมและของประเทศชาติ ส่งเสริมศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง โดยในการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ นอก ระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยนั้น ต้องเน้นกระบวนการเรียนรู้ทั้งในเรื่องที่เกี่ยวกับศิลปะ วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย รวมทั้งการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาไทยมาแก้ไขปัญหาให้ตรงกับบริบทของแต่ละชุมชน

ในโอกาสที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติร่วมกับจังหวัดลำปาง ได้จัดการประชุม “รวมพลังเพื่อปฏิรูปการศึกษาไทย” ครั้งที่ 1 ระหว่างวันที่ 23 - 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544 ณ โรงเรียนลำปางพณิชยการและเทคโนโลยี จังหวัดลำปาง สำนักงานฯ จึงได้จัดให้มีการประชุมเรื่อง “ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยหัวใจการปฏิรูปการเรียนรู้ชุมชน” ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้บุคคล/องค์กรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องในทุกภูมิภาคของประเทศได้มีโอกาสแลกเปลี่ยน เรียนรู้ประสบการณ์ที่เกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษา ได้เรียนรู้ เข้าใจ และเห็นภาพที่เป็นรูปธรรมของการจัดการเรียนการสอน การถ่ายทอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาในรูปแบบต่างๆ รวมทั้งรูปแบบของศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย เปิดโอกาสให้ระดมแนวคิดในอันที่จะทำให้การดำเนินงานในเรื่องนี้บรรลุเป้าหมายและดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพในที่สุด

2. การบรรยาย

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติโดยกลุ่มงานศิลปะและวัฒนธรรม ได้จัดให้มีการบรรยายในหัวข้อ เรื่อง “ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยหัวใจการปฏิรูปการเรียนรู้ชุมชน” โดยมีวิทยากรประกอบด้วย :

1. นางสาวสุทธาสินี วัชรบูล ผู้อำนวยการกลุ่มงานศิลปะและวัฒนธรรม

- 2 นางสาวศรีสวัสดิ์ คำรังษี ครูภูมิปัญญาด้านอุตสาหกรรม
และหัตถกรรม (การทอผ้า) จ.น่าน
- 3 นายคำอ้าย เดชดวงตา ครูภูมิปัญญาด้านศิลปกรรม
(การแกะสลักไม้) จังหวัดลำปาง
- 4 นายนิพัทธ์ สัตตัตนขจร ผู้อำนวยการศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อ
การศึกษา จังหวัดลำปาง

โดยมี นางสาวรอนงค์ เนตรสุภลักษณ์ ศึกษานิเทศก์ 8 (ผู้เชี่ยวชาญ
ด้านหลักสูตรท้องถิ่น) สำนักงาน
การประถมศึกษา จังหวัดเชียงใหม่
เป็นผู้ดำเนินการอภิปราย

นางสาวรอนงค์ เนตรสุภลักษณ์ ได้กล่าวนำถึงความสำคัญของ
ภูมิปัญญาซึ่งเป็นวัฒนธรรม เป็นความรู้ที่สะสมจากการปฏิบัติจริงในห้อง
ทดลองของสังคม เป็นความรู้ดั้งเดิมที่ถูกค้นพบ มีการทดลองใช้ แก้ไข
ดัดแปลง จนเป็นองค์ความรู้ที่สามารถแก้ไขปัญหาในการดำเนินชีวิตและ
ถ่ายทอดสืบต่อกันมา ภูมิปัญญาเป็นชุมทรัพย์ทางปัญญาที่คนไทยทุก
คนควรรู้ ควรศึกษา ปรับปรุงพัฒนาและนำมาใช้เพื่ออนาคตแห่งการ
ดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสันติ ดังนั้นจึงต้องค้นหาวิธีการและแนวทางให้
ภูมิปัญญาที่สำคัญเหล่านี้คงอยู่และถ่ายทอดไปสู่ผู้เรียนได้อย่างถูกต้อง
สามารถนำภูมิปัญญาเหล่านี้มาแก้ไขปัญหให้สอดคล้องกับบริบท สังคม
วัฒนธรรมของกลุ่มชนนั้น ๆ ได้อย่างแท้จริง

การประชุมในวันนี้เป็นการนำเสนอแนวทางหนึ่งของการถ่ายทอดความรู้ที่กระบวนการเรียนรู้และเนื้อหาการเรียนรู้สามารถตอบสนองการพัฒนาศักยภาพของท้องถิ่นให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างแท้จริง นั่นก็คือ “ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย” ซึ่งจะนำเสนอโดย ผอ.สุทธาสินี วัชรบูล ผู้อำนวยการกลุ่มงานศิลปะและวัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ หลังจากการนำเสนอแนวคิดการส่งเสริม และการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้แล้ว เป็นการนำเสนอประสบการณ์การทำงานของศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยซึ่งได้ดำเนินงานอยู่แล้ว เพื่อให้รู้ถึงแนวคิดและการทำงานจากครูภูมิปัญญาและอีก 3 ท่าน ได้แก่ ครูศรีสวัสดิ์ คำรังษี ครูภูมิปัญญาไทยด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (การทอผ้า) ครูคำอ้าย เตชดวงตา ครูภูมิปัญญาไทยด้านศิลปกรรม (การแกะสลักไม้) และนายนิพัทธ์ สัตตรัตน์ขจร ผู้อำนวยการศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษาจังหวัดลำปาง ซึ่งสรุปสาระได้ดังนี้

น.ส.สุทธาสินี วัชรบูล ผู้อำนวยการกลุ่มงานศิลปะและวัฒนธรรมได้กล่าวถึง “ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยหัวใจการปฏิรูปการเรียนรู้ชุมชน” เกี่ยวกับความเป็นมา ความสำคัญ และแนวทางการดำเนินงานไว้ดังนี้

ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยหัวใจการปฏิรูปการเรียนรู้ชุมชน

1. บทนำ

ในภาวะการณปัจจุบันที่สังคมไทยต้องประสบภาวะวิกฤตหลายด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วิกฤตทางด้านเศรษฐกิจ ที่ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศรวมทั้งก่อให้เกิด ปัญหาสังคมต่างๆ ตามมาอีกหลายประการ ทั้งปัญหาการว่างงาน ปัญหาอาชญากรรม ปัญหายาเสพติด ปัญหาโสเภณี ปัญหาครอบครัวแตกแยก ปัญหาการอพยพย้ายถิ่น และปัญหาความแออัดยัดเยียดในเมืองหลวง จากปัญหาในสังคมเมืองแผ่ขยายส่งผลกระทบต่อทุกหัวเมือง ชุมชน และครอบครัว จนนำสังคมไทยสู่ภาวะวิกฤตในที่สุด

จากภาวะวิกฤตดังกล่าวทำให้เกิดกระแสใหม่ทางสังคม อันได้แก่ กระแสชุมชน เกิดมุมมองใหม่ต่อชุมชนว่า ชุมชนนั้นคือรากฐานสำคัญที่ส่งผลต่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนาทั้งทางด้านการศึกษา เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

การศึกษา ซึ่งหมายถึงกระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม เป็นหัวใจหลักของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์และการพัฒนาประเทศ การพิจารณาทบทวนบทบาทของชุมชนในการจัดการศึกษาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันพบว่า มีการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากปัจจัยภายในประเทศและจากกระแสความรู้ใหม่ความรู้สากล โดยภาพรวมของ

การเปลี่ยนแปลงนั้นสรุปได้ว่า ชุมชนถูกลดบทบาทในการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา แต่ในขณะเดียวกัน ชุมชนเองก็ได้ปรับเปลี่ยนบทบาทในการจัดการเรียนรู้ที่สามารถตอบสนองความต้องการของตนในสิ่งที่กลไกด้านการศึกษายุคใหม่ไม่สามารถตอบสนองได้ ชุมชนได้สัมผัสประสบการณ์จนก่อเกิดเป็นกระแสเล็กๆ ที่เคลื่อนไหวอยู่ในสังคม และกลายเป็นทางเลือกใหม่ที่มีความสำคัญมากขึ้นตามลำดับ การพัฒนาในทุกด้านหันกลับมาให้ความสำคัญแก่ชุมชนอีกครั้งหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของชุมชนต่อการจัดการศึกษา ดังนั้นการศึกษาเป็นการวางพื้นฐานของการพัฒนาในทุกด้าน และการศึกษาในระดับชุมชนจึงถือเป็นการวางรากฐานของการพัฒนาสังคมไทยอย่างมั่นคงและยั่งยืน

ความเคลื่อนไหวในสังคมไทยตั้งแต่เริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2524 - 2529) ซึ่งเป็นแผนพัฒนาที่เน้นกลยุทธ์การมีส่วนร่วมและการพึ่งตนเองในการพัฒนา ชุมชนจึงมีความสำคัญตามแนวทางของแผนฯ 5 เกิดกระแสความคิดเรื่องวัฒนธรรมชุมชนในปี พ.ศ. 2524 และพัฒนามาเป็นกระแสภูมิปัญญาในช่วงปี พ.ศ. 2528 นับจากนั้นคำว่า ชุมชน องค์กรชุมชน วัฒนธรรมชุมชน ภูมิปัญญาชาวบ้าน ก็ได้รับการยอมรับมากขึ้น การทำงานที่เน้นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือหลากหลายรูปแบบวิธีการในเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชน การพึ่งตนเองของชุมชน จึงได้พัฒนามาเป็นแนวทางใหม่ในทศวรรษต่อมา

การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนนั้น มีปัจจัย ประสบการณ์ และยุทธศาสตร์ที่แตกต่างจากกระบวนการเรียนรู้ของการศึกษาในระบบ ทั้งนี้เพราะการเรียนรู้ของชุมชนเป็นการเรียนรู้จากชีวิตจริง เป็นระบบ

ของการพึ่งพาตนเอง และการพึ่งพากันและกันตามกระบวนการทางภูมิปัญญาในสังคมไทยที่ได้สั่งสมมาแต่ครั้งอดีตกาล การเรียนรู้การพึ่งพาตนเองของชุมชนนั้นมิได้แยกจากกันเป็นส่วน ๆ หากแต่เป็นกิจกรรมที่มีกระบวนการ และมียุทธศาสตร์ในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย โดยผู้ทำงาน ผู้เกี่ยวข้องต้องร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมติดตามประเมินผล รวมทั้งร่วมรับประโยชน์ นั่นก็คือ เรียนรู้ที่จะรับประโยชน์จากการพัฒนาร่วมกลุ่มทำกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหา มีการสร้างกฎเกณฑ์ และการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพ และยุติธรรม

2. ความสำคัญของภูมิปัญญาไทย : กระบวนการแก้ไขปัญหของสังคม

ในขณะที่วิกฤตเศรษฐกิจของประเทศได้ส่งผลให้ชาวไทยบางกลุ่มต้องประสบกับภาวะล้มละลาย เกิดความเสื่อมถอยทางด้านคุณธรรม จริยธรรมและกระทบต่อโครงสร้างโดยรวมของสังคม ก็ยังมีประชาชนชาวไทยอีกกลุ่มหนึ่งที่ไม่ได้รับผลกระทบจากวิกฤตนี้ ตรงกันข้ามเขาเหล่านี้สามารถยืนหยัดอยู่ได้ และดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุข กล่าวได้ว่าบุคคลกลุ่มนี้ได้ใช้ “ภูมิปัญญาไทย” ที่คนไทยได้คิดค้น เรียนรู้ สั่งสม ก่อสร้างและทดลองใช้จนตกผลึกสามารถนำความรู้ที่มากแก้ไขปัญหของตนเองและสังคม ภูมิปัญญานี้เองได้รับการถ่ายทอด สืบต่อกันมาจนมีบทบาทสำคัญแก่การพัฒนาประเทศในทุกมิติ ดังนั้นจึงมีความ

จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสืบสานภูมิปัญญาไทยนี้ไว้ให้คงอยู่สืบไป การดำเนินงานสู่เป้าหมายในอนาคต ควรดำเนินการในเรื่องต่าง ๆ ได้แก่

1. การส่งเสริมผู้นำท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้านและบุคลากรในท้องถิ่นให้มีโอกาสได้พัฒนาภูมิปัญญาและสร้างสรรค์ความรู้ใหม่
2. ดำเนินการให้เกิดสถาบันการเรียนรู้ของชุมชน เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ทรงภูมิปัญญาสามารถถ่ายทอดความรู้ และประสบการณ์แก่ผู้เรียนทั้งในชุมชนของตนเองและชุมชนอื่น ซึ่งสถาบันการเรียนรู้ของชุมชนนี้อาจมีชื่อเรียกในรูปแบบที่แตกต่างกัน อาทิ มหาวิทยาลัยชาวบ้าน มหาวิทยาลัยธรรมชาติ ศูนย์การเรียนรู้ เครือข่าย ศูนย์และกลุ่ม
3. ศึกษาและจัดทำระบบข้อมูลสารสนเทศของชุมชน
4. ดำเนินการให้ภูมิปัญญาไทยเป็นที่ยอมรับเท่าเทียมภูมิปัญญาสากล และ
5. ให้ชุมชนมีบทบาทเป็นฐานรากของการเรียนรู้และการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งทางด้านการศึกษา เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้เล็งเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาและการสืบสานภูมิปัญญาไทย จึงได้จัดทำนโยบายส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษาขึ้น โดยได้ผ่านความเห็นชอบจากมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2542 ในนโยบายดังกล่าวได้กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ว่า

“ภูมิปัญญาไทยจะได้รับการฟื้นฟูและนำมาปรับใช้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์และบริบททางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลง โดยถือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการทางการศึกษาสำหรับ

คนทั้งชาติ และเป็นไปเพื่อเน้นคุณค่าทางจิตพิสัยนำไปสู่คุณภาพอย่างยั่งยืน จนเกิดเป็นพลังขับเคลื่อนสู่การแก้ไขปัญหา และการพัฒนาตนเองและสังคมตามแนวทางที่เหมาะสมแก่ประเทศไทย”

ในนโยบายการส่งเสริมภูมิปัญญาในการจัดการศึกษานั้นมีอยู่ 4 ข้อ กล่าวคือ

1. นำภูมิปัญญาเข้าสู่การศึกษาของชาติ โดยเลือกสรรสาระและกระบวนการเรียนรู้เข้าสู่ระบบการศึกษา ทั้งการศึกษาในโรงเรียน การศึกษานอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย

2. ยกย่องและเชิดชูเกียรติ “ครูภูมิปัญญา” และสนับสนุนให้มีบทบาทเสริมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทุกระดับและทุกระบบ รวมทั้งให้แบบอย่างและชี้แนะ ด้านวิถีคิด วิธีการเรียนรู้และการดำเนินชีวิตที่ได้ผ่านการทดสอบมามาก

3. สนับสนุนการศึกษาวิจัยด้านภูมิปัญญา เพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาที่หลากหลายให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนและท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

4. ประมวลคลังข้อมูลเกี่ยวกับสาระ องค์กรและเครือข่ายภูมิปัญญา ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

การดำเนินงานให้สอดคล้องกันนโยบายนั้นได้กำหนดแผนงานไว้ 4 แผนงาน ดังนี้ :

แผนงานที่ 1 การส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัดศึกษา : ทั้งนี้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำสาระและกระบวนการเรียนรู้ เรื่องภูมิปัญญาเข้าสู่การศึกษาในทุกรูปแบบ มีการพัฒนาเครือข่ายการจัดการ

ศึกษาโดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งการ
นำนวัตกรรม สื่อและเทคโนโลยีทางการศึกษามาใช้ในการพัฒนาระบบ
ข้อมูลสารสนเทศด้านภูมิปัญญาเพื่อการศึกษาอีกด้วย

แผนงานที่ 2 การส่งเสริม การสำรวจ และการวิจัยเรื่อง
ภูมิปัญญาในการจัดการศึกษา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเลือกเฟ้น พันธุ์
แสวงหา วิจัย รวมทั้งพัฒนารูปแบบการนำเนื้อหาองค์ความรู้นั้นมา
ดำเนินการอย่างเป็นระบบ และถ่ายทอดการเรียนรู้ภูมิปัญญามาใช้ในการ
ศึกษาอย่างคุ้มค่าและสมจริง

แผนงานที่ 3 การยกย่องครูภูมิปัญญาไทยในการจัดการศึกษา
วัตถุประสงค์เพื่อเชิดชูผู้ทรงภูมิปัญญาให้มีบทบาทสำคัญในการนำ
ภูมิปัญญาเข้าสู่การศึกษาในฐานะ “ครูภูมิปัญญา” ที่ได้สร้างสรรค์ผลงาน
และพัฒนาผลงาน รวมทั้งพัฒนากระบวนการถ่ายทอดอย่างต่อเนื่อง

แผนงานที่ 4 การบริหารและจัดการในการนำภูมิปัญญาเข้าสู่
การจัดการศึกษา วัตถุประสงค์เพื่อให้มีกลไกในการบริหารและ
การจัดการในการนำภูมิปัญญาเข้าสู่การศึกษาทั้ง 3 รูปแบบอย่าง
มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้โดยให้ประชาชน เอกชน และภาครัฐ ได้เข้ามา
มีส่วนร่วมเป็นเครือข่ายในการดำเนินงานส่งเสริมภูมิปัญญาในการจัดการ
ศึกษา

หลังจากที่ได้ประกาศนโยบายไปแล้ว สำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาแห่งชาติได้กำหนดความหมายของ “ภูมิปัญญา” และ “ครู
ภูมิปัญญา” ไว้ดังนี้

ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถและทักษะของคนไทยอันเกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้เลือกสรร ประยุกต์ พัฒนา และถ่ายทอดสืบต่อกันมา เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย ภูมิปัญญาไทยนี้มีลักษณะเป็นองค์รวม มีคุณค่าทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นในวิถีชีวิตไทย ซึ่งภูมิปัญญาท้องถิ่นอาจเป็นที่มาขององค์ความรู้ที่งอกงามขึ้นใหม่ที่จะช่วยในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา การจัดการและการปรับตัวในการดำเนินวิถีชีวิตของคนไทย ลักษณะองค์รวมของภูมิปัญญามีความเด่นชัดในหลายด้าน เช่น ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรม และหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี และด้านโภชนาการ

ครูภูมิปัญญา หมายถึง บุคคลผู้ทรงภูมิปัญญาด้านใดด้านหนึ่ง เป็นผู้สร้างสรรค์และสืบสานภูมิปัญญาดังกล่าวมาอย่างต่อเนื่องจนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน และได้มีการยกย่องให้เป็น “ครูภูมิปัญญาไทย” เพื่อทำหน้าที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาในการจัดการศึกษาทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามนัยพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

ในการดำเนินงานตามนโยบายสู่การปฏิบัติ สำนักงาน ฯ ได้จัดทำโครงการยกย่องและเชิดชูเกียรติครูภูมิปัญญาไทยขึ้นโดยคัดเลือกครูภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 1 จากทั่วประเทศ จำนวน 30 คน ในสาขาต่าง ๆ

ประกอบด้วย ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษาและวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี โดยในแต่ละภูมิภาคมีผู้ได้รับการประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติเป็นครูภูมิปัญญาไทย ดังนี้ :

1. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	จำนวน 9 คน
2. ภาคเหนือ	จำนวน 8 คน
3. ภาคใต้	จำนวน 8 คน
4. ภาคกลางและภาคตะวันออก	จำนวน 5 คน

ทั้ง 30 ท่านได้เข้ารับพระราชทานเกียรติบัตรและเข็มเชิดชูเกียรติจากสมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอเจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์แล้วเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2544

ดังนั้นเพื่อให้การถ่ายทอดภูมิปัญญาไทยของครูภูมิปัญญาดังกล่าวเป็นไปอย่างต่อเนื่องและสามารถนำภูมิปัญญาอันทรงคุณค่าเหล่านี้มาใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทย สำนักงาน ฯ จึงได้มีแนวคิดของการถ่ายทอดความรู้ของครูภูมิปัญญาให้แก่ผู้เรียนในรูปแบบต่างๆ และสนับสนุนให้มีการทำวิจัยแนวทางการจัดตั้ง “ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย” ขึ้น โดยมีดร.เสรี พงศ์พิศ เป็นผู้ดำเนินการวิจัย จากผลการวิจัย สำนักงาน ฯ ได้นำมาประกอบเป็นแนวทางการดำเนินงานในเรื่องการส่งเสริมและจัดตั้ง “ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย” เพื่อให้สอดคล้องกับนโยบายและแผนการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยต่อไป

3. ศูนย์การเรียนภูมิปัญญาไทย

31 คำนิยาม :

ศูนย์การเรียนภูมิปัญญาไทย หมายถึง การจัดการเรียนรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย อันได้แก่ความรู้ในการเข้าใจชีวิต ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สังคม และความรู้ในการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ศูนย์การเรียนภูมิปัญญาไทยนี้ มิได้หมายถึง “ตัวอาคารสถานที่” หากแต่หมายถึงสถานที่ที่มีผู้รู้ มีประสบการณ์ สามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นที่วัด โรงเรียน สำนักงานองค์กรบริหารส่วนตำบล สถานีอนามัย ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หรือบ้านของผู้รู้ ของผู้ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็น “ครูภูมิปัญญา” กล่าวได้อีกนัยหนึ่งก็คือ “เป็นการจัดการที่เกิดขึ้นโดยชุมชน โดยผู้นำที่สามารถดำเนินการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ด้วยวิธีการที่เหมาะสมกับศักยภาพของชุมชนนั้น ๆ นั้นเอง”

32 วัตถุประสงค์

วัตถุประสงค์ของการจัดตั้งศูนย์การเรียนภูมิปัญญาประกอบด้วย

1. การส่งเสริม สนับสนุน การจัดการประสานการเรียนรู้ของชุมชนโดยกระบวนการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยผ่านผู้รู้หรือผู้นำภูมิปัญญาในท้องถิ่นนั้น ๆ

2. ประสานความร่วมมือกับองค์กรต่างๆ ในชุมชน อันได้แก่ โรงเรียน อบต. วัด สถานีอนามัย และองค์กรอื่นๆ เพื่อให้มีการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องทั้งการเรียนรู้ในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียน และตามอัธยาศัย

3. ประสานให้เกิดเครือข่ายการเรียนรู้ร่วมกับองค์กรชุมชนอื่นในเครือข่ายเดียวกันทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับภาค และระดับชาติ เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนาแบบพึ่งพาอาศัยกัน โดยกำหนดให้การเรียนรู้ที่นำไปสู่เป้าหมายของการพึ่งพาตนเองในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ

4. เป็น “ศูนย์” รวบรวมข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ และองค์ความรู้ที่เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน โดยวิธีการจัดเก็บรวบรวมที่เหมาะสมกับบริบททางสังคมและศักยภาพของแต่ละท้องถิ่น และสามารถนำมาออกมาใช้และแบ่งปันให้แก่บุคคลอื่นได้

5. เป็น “ศูนย์” การวางแผนการเรียนรู้และพัฒนาหมู่บ้านร่วมกับตำบล และเครือข่ายในจังหวัด ประสานให้เกิดการนำแผนไปสู่การปฏิบัติ รวมทั้งมีการติดตามประเมินผลโครงการที่เกี่ยวกับการเรียนรู้และการพัฒนาต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ

33 บทบาทและหน้าที่ของศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย :

ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยทำหน้าที่ดังนี้ :

1. เป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดองค์ความรู้การศึกษาทั้งในระบบโรงเรียน การศึกษานอกโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย

2 เป็นศูนย์ประสานเครือข่ายภูมิปัญญาไทย เพื่อเป็น
ศูนย์กลางแลกเปลี่ยนและพัฒนาการเรียนรู้ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ

3 เป็นศูนย์กลางข้อมูลภูมิปัญญา

34 ประเภทศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย

ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยนั้นตามลักษณะของการเรียน
แล้วสามารถแบ่งออกได้เป็น 4 รูปแบบ คือ

1. ศูนย์การเรียนรู้ครอบครัว :

การถ่ายทอดและสืบทอดภูมิปัญญาแห่งแรกคือครอบครัว
จากพ่อ - แม่สู่ลูก สู่พี่น้องเครือญาติใกล้ชิด ถ่ายทอดแก่กันและกันเพื่อ
สืบทอดภูมิปัญญาไว้ ความรู้หลายอย่างไม่มีการเผยแพร่ให้ผู้อื่น เพราะ
ถือเป็น “มรดก” ของวงศ์ตระกูล เช่น ความรู้เรื่องการรักษาโรค ยา
สมุนไพร ศิลปการแสดง ศิลปหัตถกรรมต่างๆ เป็นต้น ส่วนใหญ่จะมี
มี “เคล็ดลับ” เก็บไว้ถ่ายทอดให้ผู้ที่ตนต้องการให้เป็นผู้สืบทอด
ภูมิปัญญานี้เท่านั้น

ในการถ่ายทอดนั้นมีหลายประการที่ไม่ได้แสดงออกมา
อย่างชัดเจนว่าเป็นการถ่ายทอดหรือเป็นการสืบทอด เพราะเป็นการเรียน
รู้จากการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน พ่อสอนลูกให้ไถนา ดูแลสัตว์เลี้ยง
สอนให้ทำเกวียน สอนให้ตีเหล็ก เป็นคนช่วยพ่อ ดูว่าพ่อทำอะไร
แล้วเลียนแบบพ่อ เหล่านี้เป็นการสอนโดยการลงมือปฏิบัติร่วมกัน เช่น
เดียวกับแม่สอนให้ลูกหุงข้าว ประกอบอาหาร ทำขนม ทอผ้า ทำงาน
บ้าน ให้ลูกสาวช่วยแม่ทำตามแม่ โดยมีแม่คอยแนะนำในระยะแรก

จนกระทั่งลูกสามารถทำได้ในที่สุด

2 ศูนย์การเรียนรู้วัดและชุมชน

วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชน ศูนย์กลางการจัดกิจกรรม นานาประการทั้งที่เป็นกิจกรรมทางศาสนา ศาสนพิธี พิธีกรรมต่างๆ รวมทั้งการจัดงานตามประเพณี เช่น ทอดผ้าป่า ทอดกฐิน การทำบุญ เนื่องในโอกาสสำคัญ รวมไปถึงกิจกรรมทางสังคมของส่วนรวม พระภิกษุเป็นผู้ริเริ่ม เป็นผู้ประสาน ส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดกิจกรรม ดังจะเห็นได้จาก วัดทำหน้าที่เป็นสุขศาลา ดูแลรักษาคนเจ็บป่วย รักษา ด้วยยาสมุนไพร เป็นที่อบที่นวด เป็นที่พักพิงของคนต่างถิ่น รวมทั้ง เป็นศูนย์กลางการพบปะชุมนุมของสมาชิกในชุมชน

ผู้นำฝ่ายสงฆ์ และผู้นำฝ่ายฆราวาสต่างมีความสำคัญ ในฐานะที่เป็น “ครู” แม้อาจจะไม่ได้เป็นผู้ถ่ายทอดเองโดยตรง แต่ก้ ทำหน้าที่กำกับดูแลการจัดพิธีกรรมต่าง ๆ ให้ถูกต้อง ซึ่งพิธีกรรมเหล่านี้ ต้องอาศัยผู้มีความรู้ความชำนาญปฏิบัติได้ไม่ผิดเพี้ยนไปจากเดิม

ปัจจุบันวัดได้ฟื้นฟูบทบาทของตนเอง ภิกษุสงฆ์จำนวนมากมีบทบาทสำคัญในสังคม มีบทบาทในการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ ส่งเสริม สนับสนุน และประสานให้เกิดการเรียนรู้ในชุมชน และวัดเอง ก็ได้กลับมาทำหน้าที่เป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชนดังที่เคยเป็นในอดีตมา ช้านาน วัดนอกจากจะเป็นสถานที่ให้การศึกษาในระบบแล้ว ยังเป็น ศูนย์กลางการศึกษานอกระบบ เป็นที่ฝึกอาชีพ ที่ประชุมสัมมนา และที่ นัดหมายสำหรับการทำกิจกรรมของชุมชน เช่น จัดการอบรมทรัพย์สิน ประจำเดือนสำหรับสมาชิกในชุมชน เป็นต้น

3 ศูนย์การเรียนรู้ครูเจ้าสำนัก

การถ่ายทอดภูมิปัญญาที่เด่นชัดที่สุดคือ การถ่ายทอด โดยบุคคลซึ่งเป็นผู้รู้ ผู้ชำนาญให้แก่บุคคลอื่น ลูกศิษย์อาจเป็นลูกหลาน หรือผู้สนใจสมัครเป็น “ศิษย์” ครูเองก็ได้รับการถ่ายทอดจาก “ครู” ของตนมาในลักษณะเดียวกัน ทำให้เกิดความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดี

การรับเป็นครูและศิษย์จะเริ่มด้วยพิธีกรรม ที่เรียกว่า “ยกครู” อันเป็นเครื่องหมายสำคัญของความสัมพันธ์ ซึ่งมีความลึกซึ้งอย่างยิ่ง เพราะครูจะเป็นผู้ถ่ายทอดไม่เพียงแต่ทักษะหรือวิธีการต่าง ๆ ให้เท่านั้น แต่จะถ่ายทอด “จิตวิญญาณ” ให้แก่ศิษย์ ศิษย์ที่เก่งและดีจริง จะสามารถสืบทอด “ทุกอย่าง” จากครู ทั้งในเรื่องทักษะ เนื้อหา รูปแบบ และจิตวิญญาณของเรื่องนั้น ๆ ด้วยเหตุนี้ กระบวนการถ่ายทอดของครู และกระบวนการสืบทอดของศิษย์จึงมิใช่เพียงการนั่งฟังคำสอนจากครู หากแต่เป็นการเรียนรู้จากชีวิตจริง ปฏิบัติจริงร่วมกับครู ถ้าเป็นด้านศิลปะการแสดงก็หมายถึงการได้ติดสอยห้อยตามครูไปทุกแห่ง โดยเริ่มจากการรับใช้ครู จึงไม่แปลกที่ศิษย์ในอดีตจะตักน้ำ ตำข้าว กวาดบ้าน ถูเรือน และทำงานทุกอย่างที่บ้านครูประหนึ่ง “ลูก” หรือสมาชิกคนหนึ่ง ของครอบครัวของครุนั้นทีเดียว

4 เครือข่ายศูนย์การเรียนรู้ใหม่ของชุมชน

การรวมกลุ่มเพื่อจัดการทรัพยากร จัดการผลิต จัดการทุนของตนเองจำเป็นต้องมีการเรียนรู้ใหม่ การเรียนรู้ภายในชุมชน

จากผู้รู้ในชุมชนเท่านั้นไม่เพียงพอ ต้องอาศัยการเรียนรู้จากผู้รู้ภายนอก หรือจากการไปศึกษาดูงาน จากการประชุมสัมมนา การฝึกงาน และการทดลองปฏิบัติ

การเรียนรู้โดยองค์กรชุมชนและเครือข่ายเป็นรูปแบบการ ถ่ายทอดและสืบทอดภูมิปัญญาที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดรูปแบบหนึ่งใน ปัจจุบัน เป็นผู้นำ เป็นผู้รู้ เป็น “ครู” ที่ทำงานร่วมกับองค์กรชุมชน โดย ส่วนใหญ่ไม่ได้ก่อตั้ง สถาบัน” หรือ “สำนัก” เองแต่ประการใด หาก แต่มีบุคคลอื่นมาช่วยดำเนินการจัดตั้งให้

สิ่งที่เหมาะสมกันใน “ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญา” ทั้ง 4 แบบ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้นก็คือ

1. รูปแบบการถ่ายทอดการเรียนรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติ
2. เป็นการเรียนรู้ “ตัวต่อตัว” เกิดจากความสัมพันธ์ใกล้ชิดระหว่างผู้ถ่ายทอดและผู้สืบทอด
3. เป็นกระบวนการถ่ายทอดที่มีลักษณะบูรณาการ ทั้ง เนื้อหาสาระ และจิตวิญญาณ เป็นกระบวนการแบบองค์รวม

35 ยุทธศาสตร์การดำเนินงานภายในศูนย์ฯ

การดำเนินงานภายในศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย หากจะ ให้สัมฤทธิ์ผลควรกำหนดให้มี

1. แผนงาน / โครงการ
2. บทบาทของบุคลากรของศูนย์
3. รูปแบบกิจกรรม

4. การเชื่อมโยงกับองค์กรต่างๆ / การสร้างเครือข่าย

ทั้งนี้เพื่อเอื้อให้เกิดประโยชน์ในการทำงาน ซึ่งในแต่ละเรื่องนั้นมีรายละเอียดดังนี้

3.5.1 แผนงาน/โครงการ

ในการดำเนินงานให้ประสบผลเป็นที่น่าพอใจควรมีแผนงาน/โครงการที่กำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ กิจกรรมการดำเนินงาน ระยะเวลาที่จะดำเนินงานอย่างชัดเจน

3.5.2 บทบาทของบุคลากรของศูนย์ฯ อันได้แก่ ครูภูมิปัญญาไทย ผู้ช่วยครูภูมิปัญญาไทย และคณะทำงานในศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยซึ่งแต่ละบุคคลมีบทบาทหน้าที่ชัดเจนดังนี้

2.1 ครูภูมิปัญญาไทย คือ บุคคลสำคัญในการ

ถ่ายทอดความรู้ เป็นผู้มีความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถในการใช้ภูมิปัญญาในด้านที่ตนได้ศึกษาค้นคว้า ค้นพบ ทดลองจนประสบความสำเร็จ แล้วนำไปเผยแพร่จนเป็นประโยชน์โดยรวมแก่สังคม กระบวนการถ่ายทอดจึงเป็นกระบวนการเรียนรู้จากชีวิตจริง จากการใช้ปฏิบัติจริง เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการซึมซับสามารถนำวิชาความรู้ที่ได้รับไปแก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริง การเรียนรู้เช่นนี้ มิได้เป็นการเรียนรู้เฉพาะเนื้อหาเท่านั้น หากแต่ได้เรียนรู้จิตวิญญาณของครู และพร้อมที่จะเป็นผู้รับการถ่ายทอด นำความรู้ที่ได้รับไปเผยแพร่ให้เป็นประโยชน์แก่คนในชุมชนต่อไป

2.2 ผู้ช่วยครูภูมิปัญญาไทย : การทำงานของครูภูมิปัญญาไทยจะขยายผลกว้างขวาง เมื่อได้ผู้ช่วยที่ไว้ใจทำหน้าที่ช่วยเหลือทั้งเรื่องการประสาน บริหารจัดการให้การดำเนินงานของศูนย์เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น คุณสมบัติ บทบาท และภารกิจของครูผู้ช่วย ควรประกอบด้วย

- อ่านและเขียนภาษาไทยได้อย่างดี
- เป็นผู้ช่วยครูภูมิปัญญาดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ให้ขยายเข้าสู่การศึกษาทั้งในระบบนอกระบบ และตามอัธยาศัย รวมทั้งประสานความร่วมมือภายในกลุ่มเรียนรู้
- เป็นผู้ที่มีบทบาทหรือปฏิบัติการอยู่แล้วในชุมชน
- เป็นผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ ได้รับการยอมรับจากครูภูมิปัญญาไทยและชุมชน สามารถทำงานร่วมกันได้เป็นอย่างดี
- สามารถเข้าร่วมในกิจกรรมเรียนรู้ครูภูมิปัญญาไทยได้อย่างต่อเนื่องจนสามารถสรุปและสะท้อนภาพกิจกรรมการเรียนรู้ของครูภูมิปัญญาไทยได้อย่างครบถ้วน
- สามารถจัดเก็บและบันทึกข้อมูลได้

2.3 คณะทำงานของศูนย์การเรียนรู้

คณะทำงานจะประกอบด้วยบุคคลหลายฝ่ายที่จะช่วยให้การปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ คณะทำงานของศูนย์การเรียนรู้ควร :

1. มีความเข้าใจในการทำงานขององค์กรต่าง ๆ ในชุมชนตามลักษณะงานที่เป็นการวิจัยและพัฒนาโดยประชาชน (People's Research and Development = PR&D) ซึ่งเป็นการให้ชุมชนสืบค้น เรียนรู้ภูมิปัญญา คำนึงมูลค่าและคุณค่าของทรัพยากรอันเป็น “ทุน” ในชุมชนของตนเอง

2. ใช้ยุทธวิธีคานงัด ซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนการเรียนรู้ในทางที่ดี ซึ่งโดยปกติชุมชนมักจะต้องการความรู้เพิ่มเติมในเรื่อง

- วิธีการเก็บข้อมูล
- วิธีประมวลข้อมูล
- วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

ซึ่ง 3 ประเด็นดังกล่าว ควรอาศัยผู้เชี่ยวชาญในการดำเนินงาน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ จากข้อมูลชาวบ้านได้เรียนรู้ ได้ปรับตัว เป็นการสร้างความเชื่อมโยงและความสมดุลของความรู้ทางด้านภูมิปัญญาและความรู้สมัยใหม่ให้กับเยาวชนซึ่งจะส่งผลดีให้เกิดแก่ชาติบ้านเมืองต่อไป

3.5.3 รูปแบบการจัดกิจกรรม

กิจกรรมนั้นควรมีรูปแบบหลากหลายประกอบด้วย :

1. การประสานงานให้สมาชิกนำไปปฏิบัติจริง : โดยกระตุ้นให้สมาชิกได้เรียนรู้ฝึกปฏิบัติสามารถนำไปใช้ได้จริงในการดำเนินชีวิต

2. การมีส่วนร่วม : สนับสนุนให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น ตลอดจนกระตุ้นให้องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ประสพผลสำเร็จด้วยดี

3. การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ : จัดเวทีและการศึกษาดูงาน เพื่อกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง สามารถนำไปใช้พัฒนางานได้

4. การสร้างเครือข่าย : สร้างเครือข่ายในการดำเนินงานโดยการขยายผลการเรียนรู้ไปยังกลุ่มชุมชนอื่นๆ มากขึ้น เพื่อพัฒนาให้คนในชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจ ตระหนัก และเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาตานั้นๆ มากขึ้น

5. การติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน : ต้องมีการติดตามและประเมินผลการทำงานของศูนย์ เพื่อให้ทราบถึงผลการเรียน และผลการสอน สามารถนำผลที่ได้ไปใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนางานต่อไป ซึ่งการประเมินนี้ควรที่จะประเมินจากสภาพจริง โดยวิธีการประเมินผลที่สำคัญ ได้แก่ การสังเกต การบันทึกเหตุการณ์ในการถ่ายทอดหรือการเรียนการสอน การสอบถาม การสัมภาษณ์ การให้ทดลองปฏิบัติ รวมทั้งการรวบรวมข้อมูลจากผลงานของผู้ที่ได้รับการ

ถ่ายทอดอีกด้วย

3.5.4 ความเชื่อมโยงกับองค์กรต่างๆ

การดำเนินงานของศูนย์ฯ นั้นจะเป็นผลสำเร็จหากได้ร่วมมือและประสานเชื่อมโยงกับองค์กรต่างๆ ในชุมชนที่จะมาช่วยแปรเปลี่ยนพลังที่มีอยู่ให้เป็นพลังเพื่อการพัฒนาชุมชนได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน กลุ่มองค์กรเหล่านี้ ได้แก่

1. บ้าน วัด องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน ที่มีความเอื้ออาทร ผูกพัน ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบ และร่วมรับผลประโยชน์จากกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิต

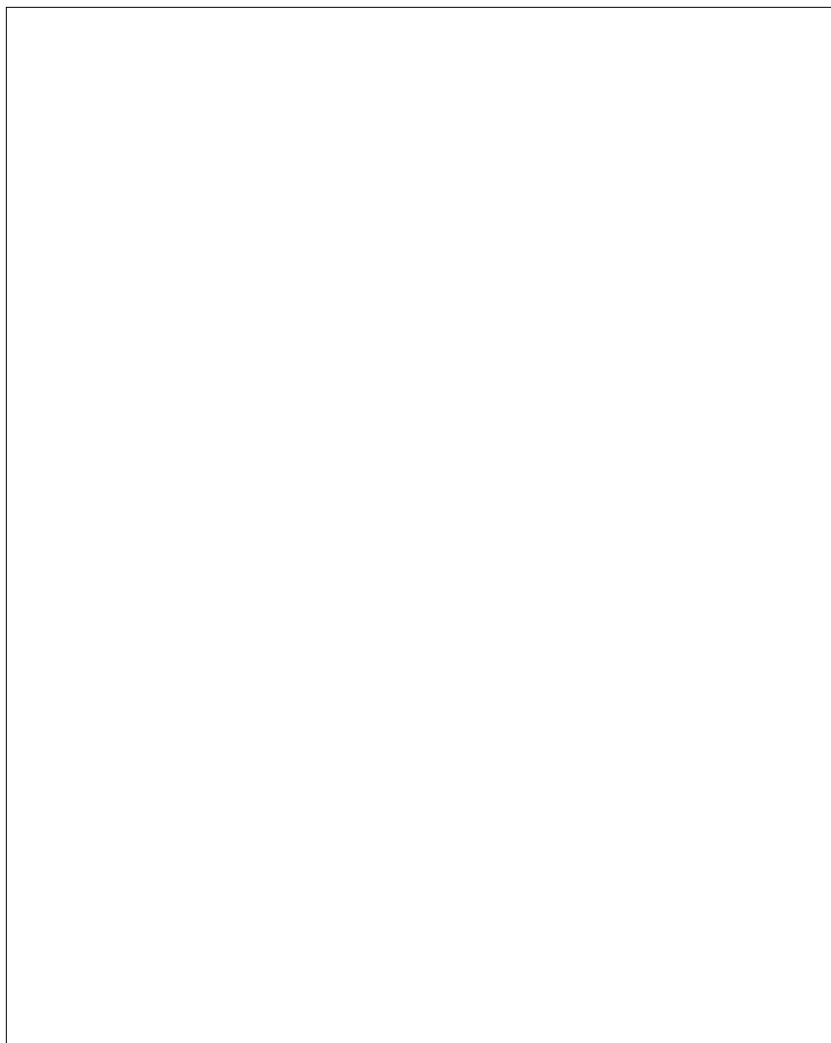
2. สภาตำบล ซึ่งเป็นกลุ่มผู้นำชุมชนที่เป็นต้นแบบในการพัฒนาท้องถิ่นมีอำนาจตามกฎหมายและมีงบประมาณในการให้การสนับสนุน

3. หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ ซึ่งจะเป็นแกนนำสำคัญที่มีบทบาทในการถ่ายทอดความรู้ เทคนิค วิชาการ รวมทั้งอำนวยความสะดวกในเรื่องวัสดุอุปกรณ์แก่ชุมชน กระตุ้นให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และการแก้ไขปัญหาพร้อมกัน

ทั้งหมดที่กล่าวมานี้ รัฐควรมีบทบาทเป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) เพื่อให้เป็นการดำเนินงานโดยชุมชนสามารถสนองตอบความต้องการของชุมชนในระดับรากหญ้าได้อย่างแท้จริง

ในการดำเนินงานนั้นสรุปแผนภูมิได้ดังนี้

แผนภูมิแสดงการเรียนรู้ในศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย

3. กรณีตัวอย่างการดำเนินงาน ของศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย

นางสาวรอนงค์ เนตรสุภลักษณ์ ได้เชิญวิทยากรบรรยาย สรุปสาระได้ดังนี้

1. ศูนย์การเรียนรู้ทอผ้ากลุ่มสตรีบ้านทุ่งสุน ของครูศรีสวัสดิ์ คำรังษี ครูภูมิปัญญาด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (การทอผ้า) ของจังหวัดน่าน

ครูศรีสวัสดิ์ คำรังษี เป็นประธานกลุ่มอาชีพสตรีทอผ้าบ้านทุ่งสุน ก่อนจะมาจัดการให้สถานที่ของตนเป็นศูนย์การเรียนรู้ที่ครูศรีสวัสดิ์ได้รับการถ่ายทอดความรู้และนำความรู้มาพัฒนาจนตกผลึกจนการทอผ้าและรูปแบบของลายผ้าที่ครูศรีสวัสดิ์คิดค้นคว้านั้นเป็นภูมิปัญญาไทยที่สำคัญสมควรจะได้รับการสืบทอดต่อมา ซึ่งการทำงานของครูศรีสวัสดิ์นั้นสรุปได้ดังนี้

1. การได้รับการถ่ายทอดจาก พ่อ - แม่

เนื่องจากในบ้านทอผ้าใช้กันเอง ครูศรีสวัสดิ์จึงได้มีโอกาสรับการถ่ายทอดความรู้จากแม่และยายมาตั้งแต่ยังเด็ก เป็นการเรียนรู้ที่ได้รับการซึมซับจากการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน มียายคอยกระตุ้นและแนะนำจนสามารถทอผ้าเองได้ในที่สุด

2 ค้นคว้าทดลองเรียนจากความล้มเหลวของตนเอง

การทอผ้าได้นั้น หากมีความขยันก็สามารถทำได้ แต่การทอผ้าเป็น โดยรู้จักคุณลักษณะของฝ้าย รู้จักลายในผ้า และมีความคิดสร้างสรรค์ในการประยุกต์ใช้ของดั้งเดิมกับสิ่งที่นิยมกันอยู่ในปัจจุบัน เพื่อจุดประสงค์ของการอนุรักษ์การทอผ้าและลายผ้าให้คงไว้รวมทั้งสามารถพัฒนาให้เป็นที่ต้องการของตลาด อันเป็นการเพิ่มทุนให้กับความรู้เดิมที่มีอยู่นั้นเป็นของยาก แต่ครูศรีสวัสดิ์ก็ได้ทดลองทำและแก้ไขปัญหาได้ในทุกเรื่อง มานะบากบั่นจนประสบผลสำเร็จในที่สุด

3 มีการรวมกลุ่มเพื่อจัดการทรัพยากรร่วมกันอย่างต่อเนื่อง

ครูศรีสวัสดิ์เดิมมีอาชีพทำนา สตรีทุกบ้านในชุมชนจะทอผ้าไว้ใช้เอง และสืบทอดความรู้นี้ต่อมาให้ลูกหลาน ครูศรีสวัสดิ์ก็เป็นอีกผู้หนึ่งที่ได้สืบทอดการทอผ้าต่างๆ มาจากครอบครัวและผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้าน จากการที่สนใจเรื่องทอผ้า จึงได้รับการคัดเลือกให้เป็นผู้แทนของจังหวัดน่านเข้ารับการอบรม และนี่เองที่เป็นจุดเริ่มต้นให้เกิดการรวมกลุ่มแม่บ้านขึ้นเป็นกลุ่มทอผ้าในปี พ.ศ. 2518 กลุ่มของเธอตั้งใจทำงานร่วมมือกันอย่างแท้จริง จากจำนวนแรกตั้งเพียง 5 คน ก็ได้เพิ่มเป็นจำนวนถึง 80 คน ในปัจจุบัน

4 มีการพัฒนาความรู้ใหม่ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันภายในกลุ่มและร่วมมือกับเครือข่ายอื่นๆ

การทำงานของครูศรีสวัสดิ์นั้นนอกจากจะเป็นผู้อนุรักษ์

แล้วยังเป็นนักพัฒนาอีกด้วย ที่กล่าวดังนี้เพราะลายผ้าไทลื้อที่ได้รับ การถ่ายทอดมานั้นก็ยังคงความสวยงามอยู่ในลายผ้าที่กลุ่มแม่บ้าน ทอในปัจจุบัน และครูศรีสวัสดิ์ได้ประยุกต์ความใหม่อันเป็นที่ ต้องการของผู้บริโภคกับความเก่าได้อย่างผสมกลมกลืน มีการ ปรับปรุงผลิตภัณฑ์ออกมาในหลายลักษณะทั้งที่เป็นผ้าถุง ผ้าคลุมเตียง ที่รองจานและผ้าปูโต๊ะ เป็นต้น

5 มีการสร้างกิจกรรมการเรียนการสอน

มีการสร้างกิจกรรมการเรียนการสอนทั้ง 2 รูปแบบ โดย การเข้าไปสอนในสถานศึกษาและสถานศึกษาส่งผู้เรียนเข้ามารับการ ฝึกฝน ณ บ้านพัก ก่อให้เกิดการสร้างชุดความรู้ การสร้างกิจกรรม หลายรูปแบบ เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง เกิดการพัฒนาการ พึ่งตนเองสามารถขยายผลสู่ชุมชนได้ในที่สุด

2 ศูนย์การเรียนรู้บ้านช้าง - ศูนย์ศิลปะ หัตถกรรมล้านนาแห่ง อำเภองาว ของครูคำอ้าย เดชดวงตา ครูภูมิปัญญาด้านศิลปกรรม (การ แกะสลักไม้) ของจังหวัดลำปาง

ครูคำอ้าย เริ่มต้นแสวงหาความรู้จากงานแกะสลักไม้ จาก การเป็นช่างแกะสลักไม้พื้นบ้านที่มานะฝึกฝนจนเกิดความชำนาญ ผลงานเป็นที่รู้จักและได้รับความนิยมสูงสุด การเรียนรู้ของครู คำอ้ายนั้นเป็นการเรียนรู้ “ตัวต่อตัว” จากครูการที่เข้าไปเรียนรู้

สัมพันธ์ใกล้ชิดจากครูผู้ถ่ายทอดรับมาทั้งเนื้อหาสาระและจิตวิญญาณ อันเป็นกระบวนการแบบองค์รวม การรับการถ่ายทอดจากครูในระยะแรก ๆ นั้นไม่ค่อยเป็นที่น่าพอใจนัก เพราะครูไม่ยอมสอนทั้งหมด สิ่งนี้เองที่ฝังใจและเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดวิญญานของความเป็นครู โดยตั้งใจไว้ว่าจะถ่ายทอดความรู้ให้ศิษย์ทุกเรื่องไม่ปิดบัง

ก่อนจะมาเป็นศูนย์การเรียนรู้บ้านช้าง สรุปความเป็นมา แนวคิด และการทำงานได้ดังนี้ :

1. เป็นนักคิด และรักถิ่นฐาน

เนื่องจากเป็นผู้ใช้ชีวิตในชนบท ใช้ชีวิตใกล้ชิดร่วมกับป่า และผู้คน วิถีอันงดงามของชีวิตชนบทอันได้แก่การโอบอ้อมอารี การช่วยเหลือแบ่งปัน ซื่อสัตย์สุจริต และมีศีลธรรม จึงยังลึกในสายเลือดและวิญญาณ และถูกนำมาสอดแทรกไว้ในผลงานแกะสลักไม้ เพื่อแสดงให้เห็นคนรุ่นใหม่ได้รู้ถึงวิถีชีวิตอันทรงคุณค่าในถิ่นกำเนิดของตน

2. เป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ในการสร้างคนและสร้างผลงาน

เนื่องจากเป็นผู้มีความรู้เรื่องแกะสลักไม้เป็นอย่างดี จึงมีผู้มาสมัครเป็นศิษย์และใช้ชีวิตร่วมด้วยโดยการติดสอยห้อยตามไปทุกแห่ง ในที่สุดคิดว่าควรสร้างสรรค์สิ่งที่ดีให้แก่ชุมชนท้องถิ่นของตน จึงได้กลับมาที่จังหวัดลำปางและสร้างศูนย์ส่งเสริมชุมชนหัตถกรรมขึ้น เพื่อสอนการแกะสลักไม้แก่ชาวบ้านให้ได้มีความรู้และมีอาชีพ มีรายได้จุนเจือครอบครัว ในขณะที่เดียวกันก็ใช้งาน

แกะสลักไม้นี้เป็นสื่อถ่ายทอดเรื่องราวที่ดั่งงามของท้องถิ่นนำไปสู่ความรักและความภาคภูมิใจต่อไป

3 การสร้างสรรค์สถานที่สำหรับปฏิบัติงาน

ศิษย์ของครูคำอ้ายต้องมารับการถ่ายทอดด้วยการพักอาศัยช่วยทำงานบ้าน ไร่ใช้และเป็นลูกมือให้ครู และเนื่องจากลูกศิษย์มีความแตกต่างกันมากทั้งวัยวุฒิ คุณวุฒิ ตลอดจนสิ่งแวดล้อมในการดำเนินชีวิต ครูคำอ้ายจึงได้กำหนดวิธีการและกระบวนการถ่ายทอดความรู้ขึ้น โดยจัดทำเป็นหลักสูตรเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืนในการดำรงชีพและสร้างสร้งงาน ผู้เรียนต้องได้รับความรู้และได้รับการอบรมทั้งในด้านวิชาชีพการบริหารจัดการ การใช้ชีวิต ร่วมกันเป็นกลุ่ม ร่วมกันแก้ไขปัญหาทั้งของตนเองและของกลุ่มจนสามารถพึ่งตนเองได้ในที่สุด

โรงเรียนของครูคำอ้ายเป็นโรงเรียนประจำเป็น “โรงเรียนศิลปหัตถกรรมเพื่อการอาชีพ” มีหลักสูตร 9 เดือน สำหรับผู้ต้องการความรู้เพิ่มเติมจะมีหลักสูตรเสริมพิเศษอีก 3 เดือน ในแต่ละปีรับผู้เรียนได้เพียง 3 รุ่น ๆ ละ 30 คน นอกจากหลักสูตรวิชาการที่เป็นเรื่องของแกะสลักไม้แล้ว ยังมีวิชาเสริมความรู้ในเรื่องธรรมชาติศึกษา ซึ่งเป็นเรื่องความสัมพันธ์ของมนุษย์ สัตว์ ภูมิประเทศ ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อให้เป็นตัวจุดประกายของการสร้างงาน นอกจากนี้ก็มีวิชาจริยธรรมซึ่งศิษย์จำเป็นต้องเรียนรู้ระเบียบวินัยในการทำงาน การฝึกสมาธิไปสู่การทำงานที่เน่เน่ การ

เรียนรู้เรื่องศิลปะการสื่อสาร ศิลปะการละคร การบริหารจัดการ การตลาด การสหกรณ์ และพลาณามัย อีกด้วย จะเห็นได้ว่าศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาของครุคำอ้ายนี้ค่อนข้างจะเป็นระบบ และได้รับการสนับสนุนจากบุคคลในชุมชน ผลที่ตามมาก็คือ นอกจากจะมีศิษย์สืบทอดผลงานแกะสลักไม้แล้ว ชุมชน ชาวบ้านยังมีรายได้มาจุนเจือครอบครัว ดำเนินชีวิตอย่างเป็นสุขอีกด้วย

3 การดำเนินงานด้านภูมิปัญญาสู่การเรียนรู้ของจังหวัดลำปาง

นายนิพัทธ์ สัตตรัตน์ขจร ผู้อำนวยการศูนย์วิทยาศาสตร์เพื่อการศึกษา ของจังหวัดลำปาง ได้นำเสนอการทำงานด้านภูมิปัญญาสู่การเรียนรู้ของจังหวัดลำปาง ดังนี้ :

ปัจจุบันจังหวัดลำปางได้มีการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาไทยมาใช้ในชีวิตประจำวันกันอย่างจริงจัง โดยเฉพาะภูมิปัญญาทางการรักษาสุขภาพอนามัย ด้านศิลปหัตถกรรม ทั้งนี้เพราะผู้เกี่ยวข้องตลอดจนประชาชนของจังหวัดได้มองเห็นความสำคัญของการนำภูมิปัญญาไทยมาใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน เพื่อให้เกิดความผสมผสานกลมกลืนระหว่างภูมิปัญญาไทยกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยผู้ว่าราชการจังหวัดเน้นให้สถานศึกษาที่อยู่ในชุมชนได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทางการเกษตรมาสร้างผลผลิตในโครงการอาหารกลางวันสำหรับเด็กและเยาวชนในโรงเรียน มีการส่งเสริม

สนับสนุนให้ชาวบ้านนำภูมิปัญญาที่ได้รับการสืบทอดมาเพิ่มมูลค่า เป็น 1 ผลิตภัณฑ์ 1 ตำบลตามนโยบายของรัฐบาล ในแผนทิศทางการพัฒนาวัฒนธรรมของจังหวัดลำปางในปี พ.ศ. 2545 - 2549 เน้นให้ชุมชนส่งเสริม สนับสนุน พัฒนา ปรับปรุง จนสามารถนำภูมิปัญญาด้านต่างๆ มาใช้เพื่อการดำรงชีวิตได้จริง รวมทั้งมีการรวบรวมองค์ความรู้ของภูมิปัญญาด้านต่างๆ เป็นหมวดหมู่เพื่อสะดวกแก่การศึกษาค้นคว้าวิจัย

สำหรับหน่วยงานและสถานศึกษาต่างก็ได้ทำการสำรวจและวิจัยภูมิปัญญาที่มีอยู่ในจังหวัดเพื่อให้เกิดมรรคผลในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ภูมิปัญญาให้เป็นกระบวนการที่สามารถเรียนรู้ได้ในการศึกษาทั้ง 3 รูปแบบ

ในจังหวัดลำปางยังมีผู้รู้ทางด้านภูมิปัญญาอีกเป็นจำนวนมากที่ยังมิได้เป็นที่รู้จักของสังคมและชุมชน โดยเฉพาะภูมิปัญญาด้านมุขปาฐะ ซึ่งเป็นการถ่ายทอดสืบทอดกันมาทางวาจาและการอาศัยวิธีสังเกตจากผู้รู้ ภูมิปัญญาเหล่านี้เป็นเรื่องของวรรณกรรมซึ่งมีทั้งคำสอนและข้อปฏิบัติที่ตีงามสามารถนำมาประพฤติปฏิบัติได้ทุกยุคทุกสมัย และยังมีภูมิปัญญาอื่นๆ อีกมากที่ยังมิได้มีการลงบันทึกไว้ เป็นลายลักษณ์อักษร โดยเฉพาะคำสอนที่สามารถนำมาวิเคราะห์และให้เหตุผลได้ทั้งในเชิงวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ ได้แก่ คำสอนที่เรียกว่า “ขีต” ซึ่งขีตในที่นี้หมายถึง “ข้อห้าม หากละเมิดและกระทำลงไปแล้วจะเกิดขีต คือเกิดผลที่ไม่ถูกต้องตีงามหรือผลร้าย และ

บางอย่างเมื่อระเบิดแล้วจะเป็นอันตรายแก่ชีวิตและทรัพย์สิน” ความ
วิตกกังวลต่างๆ ที่เกิดขึ้นนี้เรียกว่า “ขีด”
นอกจากคำสอนแล้วข้อปฏิบัติทั้งด้านสุขภาพอนามัยและการดำเนิน
ชีวิตด้านอื่นๆ ที่มีลักษณะเป็นวรรณกรรมที่เป็นมุขปาฐะที่สถาบัน
การศึกษาต่างๆ กำลังศึกษารวบรวมอยู่นั้น คิดว่าควรนำไปสู่การจัด
เป็นแหล่งภูมิปัญญาของชุมชน เพื่อให้เกิดการถ่ายทอดและเกิดวิธี
การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตและสภาพความต้องการในการเรียนรู้
ของผู้ที่สนใจต่อไปได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำมาใช้ในการดำรง
ชีวิตของผู้คนในสังคมปัจจุบันที่ตกอยู่ในสภาพของการผสมผสาน
การใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมและเทคโนโลยีใหม่มาเพื่อการดำรงชีวิต

4. สรุปและข้อเสนอแนะ

นางสาวรอนงค์ เนตรสุภลักษณ์ กล่าวขอบคุณวิทยากรและได้
สรุปประเด็นที่มีผู้เสนอแนะไว้ ดังนี้

1. ที่ประชุมขอให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติจัด
พิมพ์เอกสารเรื่อง “ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย” เพื่อจะได้เป็น
ประโยชน์แก่ผู้ที่ต้องทำงานเกี่ยวข้องกับผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน และครู
ภูมิปัญญาในท้องถิ่น ในเรื่องของการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น การจัด
รูปแบบการเรียนการสอน การเชิญครูภูมิปัญญาสาขาต่างๆ ที่มีอยู่ทั่ว
ประเทศเข้าไปให้ความรู้ในสถานศึกษา รวมทั้งความเป็นไปได้ของการ

เทียบโอนวิชาต่างๆ อาทิ หัตถกรรม (การแกะสลักไม้ และทอผ้า) ซึ่งการเทียบโอนเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญแก่ผู้เรียนเช่นกัน

2. การคัดเลือกและประกาศยกย่องครูภูมิปัญญาไทย เป็นสิ่งที่ดีขอให้สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

3. ศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยควรเปิดโอกาสให้ครูและผู้ที่ทำงานด้านภูมิปัญญาไทยจากที่ต่างๆ ได้เข้าไปศึกษาหาความรู้เพื่อนำมาถ่ายทอดแก่ลูกศิษย์ และในขณะเดียวกันก็เป็นการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในเรื่องภูมิปัญญาไทยอีกด้วย

นอกจากนี้ได้กล่าวถึง การดำเนินงานศูนย์การเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย ซึ่งเป็นหัวใจการปฏิรูปการเรียนรู้ชุมชน ที่ทุกคนทุกฝ่ายต้องรวมพลังกันร่วมคิด ร่วมปฏิบัติและร่วมพัฒนา เพื่อสืบสานและสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทย ซึ่งเป็นมรดกที่สำคัญของชาติให้คงไว้สืบไป

□ □ □

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

ดร. รุ่ง แก้วแดง เลขธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ

บรรณาธิการและสรุปรายงาน นางสาวสุทธาสินี วัชรบูล

หน่วยงานที่รับผิดชอบ : กลุ่มงานศิลปะและวัฒนธรรม

ผู้อำนวยการ นางสาวสุทธาสินี วัชรบูล

คณะทำงาน นายถวัลย์ มาศจรัส

นางสาวสายวรรณ บุญคง

นางกัลยาณี ปฎิมาพรเทพ

นางสาววัลภา เล็กวัฒนานนท์

ผู้ประสานงานจัดพิมพ์ นางกัลยาณี ปฎิมาพรเทพ

ผู้จัดพิมพ์ต้นฉบับ นางสาวบุศรา บุญเกิด

เพื่อเป็นการใช้ทรัพยากรของชาติให้คุ้มค่า
หากท่านไม่ใช้หนังสือเล่มนี้แล้ว
โปรดมอบให้ผู้อื่นนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป